

یاسای دهزگای گشتیی شههید

بهناوی خوای گهوره و میهره بان
بهناوی گهلهوه
ئهنجومهنی نیشتمانیی کوردستانی عیراق
ژمارهی بریار: ۱۲
روژی بریار: ۱۹۹۷/۷/۶

«بریار»

بهپیتی حوکمی برگی «۱» له ماده «۵۶» ی یاسای ژماره «۱» ی سالی ۱۹۹۲ و لهسهر
پیشنیازی ئهنجومهنی وهزیران، ئهنجومهنی نیشتمانیی کوردستانی عیراق له دانیشتنی
روژی ۱۹۹۷/۷/۶ ی دا بریاری دههیتانی ئه یاسایه ی دا.

یاسای ژماره (۴) ی سالی ۱۹۹۷ یاسای دهزگای گشتیی شههید

ماده ی یهکهم:

- ۱- دهزگا: دهزگای گشتی شههید.
- ۲- ئهنجومهن: ئهنجومهنی بهرپتوهبردنی دهزگای گشتی شههید.
- ۳- سهروکی ئهنجومهن: سهروکی ئهنجومهنی بهرپتوهبردنی دهزگای گشتی شههید
(سهروکی دهزگا).
- ۴- بزوتنهوه: بزوتنهوهی رزگاری خوازیی کوردستانی عیراق.
- ۵- شههید: شههیدی بزوتنهوهی رزگاری خوازیی کوردستانی عیراق.
- ۶- کهم ئهندام: تووش بوو بهکهم ئهندامیی له ئهنجامی بزوتنهوهی رزگاری خوازیی
کوردستانی عیراق.

ماده ی دووهم:

بهپیتی حوکمهکانی ئه یاسایه دهزگاییتکی گشتی دادههزرئ که تایبتهت بی
بهکاروباری شههیدهکانی بزوتنهوهی رزگاری خوازیی کوردستانی عیراق و بهو
کهسانه ی که له ئهنجامی تیدا بهشدار بوونیان تووشی کهم ئهندامی بوون، پیتی
دهگوترئ دهزگای گشتی شههید.

ماددهی ستیهم:

نهم دهزگایه که سیه تی به کی معنه وی هه یه و خاوه ن سوودی گشتی ده بی و هه موو شیاوی به کی ته واوی یاسایی و سه ره خوی دارایی و کارگیری ده بی.

ماددهی چوارهم:

دهزگا مووچه ی خانه نشینی و پاداشت بو شه هیدان و کم نه ندانمان و، نهو خیزانانهای که نهو مووچانانهایان ده که وی ته رخان ده کات و به پیتی یاساکاری تاییهت به وانوه بویان سه رف ده کات و چاودیری خیزانه کانیشیان ده کات و فیرکردن و شیاوی کومه لایه تی و پیشه بیان بو دابین ده کات و بو ریزلینان له خویهخت کردنیان ژیانیکی سه ره رزانه ی شیاو به پله و پایه یان بو ده سته بهر ده کات.

ماددهی پینجه م:

دهزگا به سه رو کایه تی نه نجوومه نی وه زیرانه وه ده به سترینه وه سه ره ک وه زیران بو ی هه یه جیگره که ی یان به کیک له وه زیره کان له جیاتی خوی دابی بو سه ره رشتی کردنی و نهم یاسایه سنوو رو جو ری نهو سه ره رشتی کردنه ده ست نیشان ده کات.

ماددهی شه شم:

پیکهاته کانی دهزگا له مانه ی خواره وه پیک دی:

- ۱- نه نجوومه نی به رتیه بردنی دهزگا.
- ۲- پیکهاته کانی مه لبه ندی دهزگا که له م به شان به پیک دین:
- ا- به شی به رتیه بردن و خویه تی.
- ب- به شی نه خشه کیشان و لیکولینه وه به دو ادا چون.
- ج- به شی ماف.
- د- به شی ژمیریاری.
- ه- به شی ورد بینی.

۳- به رتیه به رایه تی گشتی دهزگا فرمان به ریک سه رو کایه تی ده کا که هه لگری برو انامه ی سه ره تایی زانکو بیت و بریکاری سه رو کی دهزگا ده بیت و هه موو ده سه لاته کانی نه نجام ده دات له کاتی ناماده نه بوی ره سیمداو له مانه پیک دی:

- ا- به رتیه به رایه تی خانه نشینی.
- ب- به رتیه به رایه تی شیاندن و چاودیری کردنی کم نه ندانمان.
- ج- به رتیه به رایه تی وه به ره تان.
- د- به رتیه به رایه تی و به رتیه بردنه لقی به کان له پاریزگا کان دا.

ماددهی جهو تم:

نه نجوومه نی به رتیه بردنی ده سته لاتی بالا له دهزگادا له مانه پیک دی.

- ۱- سه رو کی دهزگا - سه رو کی نه نجوومه ن.
- ۲- به رتیه به ری گشتی دهزگا - جیگری سه رو کی نه نجوومه ن.

- ۳- سه‌روکی نهرکان له وهزاره‌تی کاروباری (پیشمه‌رگه) - نوینه‌ری وهزاره‌ت.
- ۴- به‌رتوه‌به‌ری گشتی دارایی - نوینه‌ری وهزاره‌تی دارایی.
- ۵- به‌رتوه‌به‌ری گشتی گه‌شه‌پیتدان و ناوه‌دانکاری - نوینه‌ری وهزاره‌تی گه‌شه‌پیتدان و ناوه‌دانکاری.
- ۶- به‌رتوه‌به‌ری گشتی چاودتیری کۆمه‌لایه‌تی - نوینه‌ری وهزاره‌تی تهن‌دروستی و کاروباری کۆمه‌لایه‌تی.
- ۷- نه‌نجومه‌نی وه‌زیران سی‌ پسه‌پۆر بۆ ماوه‌ی سی‌ سال‌ داده‌مه‌زینتی و بۆی هه‌یه تاز‌ه‌ش بکرتیه‌وه بۆ نه‌وانه‌ی که‌ خاوه‌نی رابردو‌یک‌ی شه‌ره‌ف مه‌ندانه‌ی تیکۆشانن و به‌شداری به‌رچاویان له‌ جوولانه‌وه‌که‌دا هه‌یه.

کارو نهرکه‌کانی نه‌نجومه‌ن

ماده‌ی هه‌شتم:

نه‌نجومه‌ن تاییه‌ته به‌م کارو نهرکه‌کانه‌ی خواره‌وه:

- ۱- پیاده‌کردنی حوکمه‌کانی نه‌م یاسایه‌و یاساو بریارو پتیره‌وه تاییه‌تی یه‌کان به‌خانه‌نشینی شه‌هیدانی بزوتنه‌وه‌و، نه‌وانه‌ی له‌نه‌نجامی به‌شداری کردن تیی دا تووشی که‌م نه‌ندامی بوون، هه‌روه‌ها نه‌و یاساو بریارانه‌ش که‌په‌په‌بونه‌دییان به‌کاروباریانه‌وه هه‌یه.
- ۲- پیشنیارکردنی هه‌موارکردنی یاساکان بۆ په‌ره‌پیتدانی یاسای ده‌زگا‌و، یاساو بریاره‌کانی که‌ په‌په‌بونه‌دیدارن به‌ کاروباره‌کانی و به‌رزکردنه‌وه‌یان بۆ نه‌نجومه‌نی وه‌زیران.
- ۳- دانانی سیاسه‌تی گشتی بۆ گه‌شه‌پیتدانی ده‌سکه‌وته‌کانی ده‌زگا‌و وه به‌ره‌یتانی له‌ناو چوارچێوه‌ی نامانجه‌ نه‌ته‌وه‌یی ونیشتمانی و کۆمه‌لایه‌تی و نابووری یه‌کان و سه‌ریه‌رشتی کردنی جی‌ به‌جی‌ کردنیان له‌لایه‌ن فه‌رمانگه‌کانی ده‌زگا‌وه‌.
- ۴- سه‌لماندنی بودجه‌ی گشتی ده‌زگا‌ و ژمیتکاری کۆتایی و نه‌نجامدانی گوتیزانه‌وه‌و هه‌موارکردنی به‌پیتی یاسا کارپتیکراوه‌کان.
- ۵- دانانی میلاکی ده‌زگا‌ و هه‌موارکردنه‌کانی.
- ۶- نه‌نجامدانی که‌م کردنه‌وه‌ و مه‌زات کردنه‌کان و بریاردان له‌سه‌ر به‌لێننامه‌ و قۆنته‌رات و خۆبه‌ستنه‌وه‌ی دارایی له‌نیو بازنه‌ی بودجه‌ی سه‌لمینراوی دا.
- ۷- دانان و به‌خشینی ده‌رماله‌ به‌فه‌رمانبه‌ره‌ کارامه‌کان له‌فه‌رمانگه‌کان دا یا نه‌وانه‌ی به‌شپه‌یه‌کی کاتی پتی سپێردراون، له‌گه‌ل‌ شاره‌زا نێردراوه‌کان دا به‌مه‌رجیک له‌ریژه‌ی ۱۲۰٪ی مووچه‌کانیان پتر نه‌بی‌ و، به‌خشینی ده‌رماله‌ که‌له‌ریژه‌ی ۷۰٪ی مووچه‌کانیان پتر نه‌بی‌ بۆ نه‌و که‌سانه‌ی که‌ بۆ نه‌نجام دانی کاری زێده‌ له‌دوای ده‌وامی ره‌سمی روویان لی‌ ده‌نری‌.
- ۸- پتیکه‌وه‌ نانی چهن‌ لیژنه‌یه‌ک بۆ لیکۆلینه‌وه‌ له‌کاروباری هه‌مه‌جوۆی ده‌زگا‌وه‌ بۆیشی هه‌یه‌ پشت به‌ شاره‌زایان له‌ده‌ره‌وه‌ی ده‌زگا‌ به‌سه‌ستی به‌رامبه‌ر به‌کری‌ یه‌کی‌ واکه‌ نه‌نجومه‌ن بریاری له‌سه‌ر ده‌دات.

۹- چاودتیری کردن و شیاندنی مندالانی شه هیدان، له وانیه که مه ترسی له سه ر موعاناتیان هیه، که له نه نجامی باری هه لوه شان هوهی خیزانیی و له ناکامی نه مانیه دایک و باوک یاخود به کتیکیان له لایان خولقاوه.

۱۰- چاودتیری کردن و شیاندنی که م نه دامانی بزووتنه وه له ناو پتشمه رگه داو، لیکولینه وه له باری ژبانیان و ناماده کردنی نامارکردنیکی تاییه ت پتیمان و دانانی نه خسه بو راهتیان و چاودتیری کردن و شیاندنیان و به رزکردنه وهی ناستی ته ندروستی و کومه لایه تی و روشنبیری یان به دروست کردنی مه لبه ندی تاییه تی یا سوود وه رگرتن له مه لبه ند و په میانگای تاییه ت به فەرمانگه کانی چاودتیری کومه لایه تی و ریکخراوه کومه لایه تی و ریکخراوه مروقایه تی په کانی که هه مان نامانجیان هیه و مافی پیشه یی یان له وه رگرتن به هه ماهه نگی له گهل لایه نه تاییه ت هکان دا پی بدری.

۱۱- پیشنیار کردنی دامه زرانندی فه رمانبه ر بو نه نجومه نی وه زیران و نه نجومه نیش بو هیه به رزبان بکاته وه و بیان گویتته وه و ازه پتیمان لئ قه بوول بکات و خانه نشینیان بکات و به شتیه یه کی کاتی بیان سپیری و سزایان بدات و له کاریان لادبات و به لیکاری له گهل پسپورو شماره زایان و ته کنیکاران به ستی بو کارکردن له ده زگا که دا.

۱۲- دانانی راپورتیکی سالانه له باره ی کارو نه رکه کانی ده زگا و به رزکردنه وهی بو نه نجومه نی وه زیران له باره ی پوخته ی چالاکیه کانی ده زگا و راپه راندنی کاره کانی و کتیه و راپو پیشنیاره کانی.

۱۳- نه نجومه ن بو هیه له فه فرمانگه بو ده زگا که له به که کانی به رتیه بردن دا بکاته وه و به ش وه وهی له نوئ دابنی ولتیکیان بدات و هه لیان و هه شتیه تته وه به پتی پتویست له گهل دانانی سنوریک بو کارو نه رکه کانی و پسپوری په کانی به پتی رتیماییه کانی خوئ.

۱۴- نه نجومه ن بو هیه هه ندی له ده ستله ت هکانی خوئ بدات به سه روکی ده زگا و به رتیه به ره گشتی په که ی.

ماددهی نویه م:

کویونه وه کانی نه نجومه ن به سه روکایه تی سه روکی ده زگا ده بیت و بو هیه داوای به ستنی بکات، له خولی ناسایی و خولی ناسایی داو هه رچی لیه وه ده رپچیت له بریارو پیشنیازو راسپارده نیمزایان ده کات.

ماددهی دهیم:

نه وهی رووی لئ نراوه له نه دامانی نه نجومه نی وه زیران سه ریه رشتی ده زگا که بکات، سه روکایه تی دانسته کانی نه نجومه ن ده کات له کاتی ناماده بوونی له کویونه وه که دا.

ماددهی یازدهیم:

پتویسته له سه ر نه نجومه ن هه ر مانگه به لانی که مه وه جاریک کوییه تته وه و نه وه نه دامه ی نه نجومه نی وه زیران که سه ریه رشتی ده زگا که ده کات یاخود به لانی

که مهوه سځ به کی ژماره ی نندامان له کاتی پټوبست دا بویان هه یه داوای به ستنی
کټیونونه وی ناسایی بکن.

ماددهی دوازه دهیم:

پادهی یاسایی به ناماده بونی سه روکی دانیشتنه که ونیوهی ژماره ی نندامان ته و او
ده بی و هموو بریارو راسپارده و پټشنیاریتکیش به ژوره ی دهنگی ناماده بویان
دهرده چی و له کاتی به رامبه ریونی دهنگه کان رای نه ولایه په سهند ده کری که
سه روک دهنگی له گه ل داوه.

ماددهی سټزدهیم:

بریاره کانی نه نجوومه ن بۆ نه و نندامه ی نه نجوومه نی وه زیان ده نټردری که
سه ریه رشتی دهزگا دهکات ونه گه ر لاری نه بوو لټیان له ماوه ی پازده روژ له میژووی
پټ راگه یانندی به سه لټیرو دادنه رټن و بویان هه یه چی به چی بکرټن و ، به لام له
کاتی که لاری بوو لټیان له و ماوه یاسایی یه دا ، نه وه بریاره که ی نه م بنهرو دوا
بریار ده بی.

ماددهی چواردهیم:

سه روکی دهزگا به پله یه کی تاییه تی و به بریارټیک له لایه نی تاییه ت به پټی یاسا
کارټیکراوه کان داده مزرټی ، به مه رجټیک خزمه تگوزاری و به شداری بهرچاوی هه بی
له بزوتنه وه بۆ ماوه یه کی گونچاو که بۆ به رټوه بردنی دهزگا بیشټینټ و بتوانټ کارو
نه رکه کانی چی به چی بکات و ده سته لاته کانی خو ی به پټی یاسا به کار بیټی و
پټوبسته شیاو بیټکی خو ټندنی وای هه بی که نه نجوومه نی وه زیان دلټیا بی له
وه رگرتنی فرمانی سه روکی دهزگا که.

ماددهی پازدهیم:

کارو نه رکه کانی سه روکی دهزگا نه مانه ن:

- ۱- به رپرسی به رټوه بردنی دهزگا که یه و بهر پرسیاریشه له چی به چی کردنی نه رکه و
کاره کانی به پټی بریاره کانی نه نجوومه نی به رټوه بردن.
- ۲- ده رچووانندی رټنمای پټوبست بۆ رووانندی کار له دهزگا که دا به پټی یاساو
پټه وو بریاره کانی نه نجوومه نی به رټوه بردن.
- ۳- پټشنیارکردنی پلان و بهرنامه ی نه نجوومه نی به رټوه بردن.
- ۴- سه ریه رشتی کردنی رټکخستنی میلاک و پرژه کانی بودجه ی پټشنیارکراوی
دهزگا له لایه ن فهرمانه گه کانی دهزگا و پټشکه ش کردنی به نه نجوومه نی
به رټوه بردن.
- ۵- پټشکه ش کردنی ژمیترکاری کټتایی بۆ سالی دارایی کټتایی هاتوو بۆ
نه نجوومه نی به رټوه بردن له گه ل به یاننامه یه کی دوورو درټټ به داهات و خه رچی
یه کان.
- ۶- به دوا داجوونی چی به چی کردنی پلان و بهرنامه کان و پټشکه ش کردنی راپورتی
سالانه ی نه نجوومه نی به رټوه بردن له باره ی چالاکي یه کانی دهزگا که و باری
دارایی.

- ۷- پیشنیارکردنی دامه‌زاندنی فرمانبهره‌کانی ده‌زگا، هه‌روه‌ها بۆی هه‌یه پله‌یان به‌رز بکاته‌وه‌و بیان گوێزێته‌وه‌و سزایان بدات و لێیان بخات و خانه‌نشینیان بکات ئه‌مه‌ش به‌پیتی یاسا و پێره‌و ئه‌و ده‌سته‌لاتانه‌ ده‌بێ که ئه‌نجوومه‌نی به‌رێوه‌بردن ده‌ست نیشانیان ده‌کات.
- ۸- فرمان ده‌دات به‌ سه‌رف کردنی پاره له‌ سنووری ئه‌و ده‌سته‌لاتانه‌ی که له‌ لایه‌ن ئه‌نجوومه‌نی به‌رێوه‌بردنه‌وه‌ پیتی دراوه‌.
- ۹- هه‌ندێ له‌ ده‌سته‌لاته‌کانی خۆی ده‌دات به‌ به‌رێوه‌به‌ری گشتی یا هه‌ر که‌سیکی تر له‌ فرمانبهرانی ده‌زگا.

مادده‌ی شازده‌یه‌م:

بودجه‌ی ده‌زگا سه‌ره‌خۆیه‌و له‌ نیو چوارچێوه‌ی سیاسه‌تی گشتی دارایی هه‌ریمی کوردستانی عێراق دادنه‌ری و له‌ لایه‌ن سه‌روکی ده‌زگا و به‌رێوه‌به‌ری گشتی یه‌وه ناماده‌ ده‌کری و دوا‌ی په‌سه‌ندکردنی له‌ لایه‌ن ئه‌نجوومه‌نی به‌رێوه‌بردنه‌وه‌، له‌ رێگه‌ی سه‌روکایه‌تی ئه‌نجوومه‌نی وه‌زیرانه‌وه‌ به‌رز ده‌کریته‌وه‌ بۆ ئه‌نجوومه‌نی نیشتمانی کوردستانی عێراق بۆ په‌سه‌ندکردنی.

مادده‌ی چه‌لده‌یه‌م:

- پاره‌و داهاتی ده‌زگا له‌مانه‌ی خواره‌وه‌ پێک ده‌ین:
- ۱- ئه‌و به‌خشینه‌ی که له‌ لایه‌ن حکومه‌تی هه‌ریمه‌وه‌ بۆی بریار دراوه‌و بۆی خراوته‌ ناو بودجه‌ی گشتیه‌وه‌.
- ۲- مالی گوێزراوه‌و نه‌گوێزراوه‌ که موڵکی ده‌زگا‌که‌ن.
- ۳- ده‌ستکه‌وته‌کانی وه‌ به‌ره‌تانی ده‌زگا.
- ۴- ئه‌و به‌خششانه‌ی پێشکه‌ش به‌ ده‌زگا کراون و ئه‌وانه‌ش له‌ لایه‌ن ئه‌نجوومه‌نی به‌رێوه‌بردنه‌وه‌ قه‌بوڵ ده‌کری، به‌مه‌رجیک له‌ سه‌رچاوه‌ی ناشکراو به‌پیتی مه‌شروعه‌تی یاساوه‌ وه‌رگیرابن.
- ۵- ئه‌و ره‌سمانه‌ی که له‌ پیتاوی جێ به‌جێ کردنی نامانجه‌کانی ده‌زگا‌که‌ به‌رز ده‌کری.
- ۶- قازانجی ئه‌و چالاکی یانه‌ی که ده‌زگا ده‌ینوێتی.

مادده‌ی هه‌ژده‌یه‌م:

- ا- هه‌موو موڵک و مالیکی ده‌زگا، مالی گشتین، بۆ مه‌به‌ستی ئه‌م یاسایه‌ نه‌بی نابێ ده‌سکاری بکری.
- ب- قه‌رزه‌کانی ده‌زگا و هه‌موو پاره‌یه‌کی که به‌ قانون ده‌یکه‌وی، قه‌رزێ نایابن (ممتاز) له‌وه‌رگرتیان یاسای وه‌رگرتنه‌وه‌ی قه‌رزێ ره‌وای حکومه‌تیان له‌ سه‌ر پیاوه‌ ده‌کری.
- ج- هه‌موو مالیکی گوێزراوه‌و نه‌گوێزراوه‌ی ده‌زگا له‌ باج و ره‌سم ده‌بووردین.
- د- ده‌زگا له‌ هه‌موو ئه‌و ره‌سمانه‌ی ده‌بووردی که به‌هۆی هه‌لسوکه‌وتی یاسایه‌وه‌ که‌وتۆته‌ سه‌ری، هه‌روه‌ها له‌ داواکاریانه‌ش که بۆی به‌رز ده‌کریته‌وه‌ یان له‌ دژی ده‌دری.
- ه- حسابه‌کانی ده‌زگا له‌ ژێر چاودێری دارایی دا ده‌بیت

ماددهی نوزدهیەم:

دهزگا بۆی ههیه بۆ جیبهه جۆی کردنی کارو ئهرکه کانی و وهدهست ههینانی نامانجه کانی هه ماههنگی له گهه وهزاره ته تايبه ته نه نه کانه کان دا بکات، به هۆی ئه وه فرمانگانهی که کارو ئهرک و سروشتیان له گهه دهزگا وهک بهکن.

ماددهی بیستم:

دهزگا بۆی ههیه له و شوتهانهی که لقی فرمانگهی خۆی تیدا نیه، دابهش کردنی مووچهی خانه نشینان به سهر نه وانهی که دهیان کهوێ به فرمانگهی تايبه تی نیو به که کانی به رتیه بردن له سنووری خۆیدا بسپیری.

ماددهی بیست و یهگهه:

له سهر نه نجوومه نی وهزیرانی ههریمی کوردستانی عیراقه ئه م یاسایه جۆ به جۆ بکات.

ماددهی بیست و دووهم:

ئه م یاسایه له رۆژی بلاو کردنه وهیه وه له رۆژنامهی ره سمیدا جۆ به جۆ ده کری.

جوهر نامق سالم

سه رۆکی نه نجوومه نی نیشتمانی کوردستانی عیراق

هۆیه کانی ده رکردنی ئه م یاسایه:

ئه مرۆ نه گهر گه لی کوردستانی عیراق بۆی هه به شانا زی به و سیسته مه دیوکراتی به و دهزگا ده ستووری یه کانی یه وه بکات، ئه و شانا زی به، له راستی دا بۆ نه وانه ده گهر ته وه که له پێناو به وونی دا گیانی خۆیان به خت کردو میژوو بیته کی شکۆداریان بۆ گه له که مان دروست کرد وریگهی دوا رۆژیان رۆشن کرده وه. نه وانه شه هیدانی بزایی رزگاری خوازی کوردستان. جا، وهک وه فاداری یهک بۆیان و ریزگرتن له قوربانی یه کانیان و نرخاندنی پله و پایه یان ده بویه دهزگایه کی تايبه ته نه هه بیته، بۆ به نه ستۆ وه گرتن و سه ره رشتی کردنی راهه راندنی هه رچی په یه وندی هه یه به مافه کانیانه وه له ریکه خستن و به دوا دا چوون و جۆ به جۆ کردن و سه ره رشتی کردنی کاروباری نه وانه ی به هۆی خه باتیانه وه له رتزه کانی بزوتنه وه که دا پهک که وته و که م نه ندام به وون، بۆیه ئه م یاسایه ده رکرا.